

modalinių dermių pavadinimus, nėra susiję su bažnytinių dermių sistema (p. 50). Bet nuolat operuojama *tonacijos*, *moduliacijos*, *alteracijos* sąvokomis (ar jos gali būti nesusijusios su mažoro-minoro sistema?), dar patikslinant jų reikšmes iš Antano Krutulio muzikinių terminų žodynelio (beje, terminų vartosena kinta istoriškai, tad ar nevertėjo remtis naujausia tokio pobūdžio literatūra?). Be to, prie kai kurių melodijų pavyzdžių tonacija nurodoma papildomai (raštu), o kai kurios melodijos kažkodėl transponuojamos, bet nebūtinai taip, kad pagrindinis atraminis garsas (pagrindinė tonika) būtų *g'* (kaip, atrodytų, turėtų būti daroma, jei remiamasi G. Četkauskaitės sisteminimo metodika).

Neaišku, kodėl nevartojami vienodos darybos jau prieš keletą dešimtmečių faktūros pobūdžiui apibūdinti išgalėję terminai *homofonija* ir *monofonija*², o vietoj pastarojo termino pasirenkamas kitas, giminingas, bet apibūdinantis atlikimo būdą – *monodija* (gr. *monōdia* < *monos* – vienas + *ōdē* – giedojimas), kitaip sakant, *solo*, nors atlikimo būdai knygoje visai nenagrinėjami, apie juos tik užsimenama. Tačiau tarpinėse poskyrio apie kintamųjų dermių melodijas išvadose, autorei prieštaraujant pačiai sau, rašoma: „Vienbalsė melodikos faktūra negali būti tapatinama su

monodiniu melodikos stiliumi – tai skirtingi dalykai, kuriuos supainiojus arba traktuojant lygiavertiškai, kuriami tikrovės neatitinkantys stereotipai“ (p. 114). Taip ir lieka neaišku, ar autorė iš esmės pripažįsta horizontaliojo – monofoninio (ir nebūtinai septynialeipsnio), ne sąskambiais, bet vienas po kito einančiais garsais (ir nebūtinai temperuotais intervalais) grįsto – muzikinės erdvės organizavimo būdo galimybę.

Galbūt įvairi lietuvininkų muzikos analizė – šios mokslininkės ateities tyrimų kelias, apie kurį ji mąsto, jam rengiasi, ir ateityje išvysime dar ne vieną malonią staigmeną – darbus, atskleidžiančius vis daugiau lietuvininkų muzikos savitumo ir slėpinių. Ta pati muzikinės medžiagos sankaupa (ta pati, nes, matyt, esmingai nepasipildys), autorės nepaprastai kruopščiai surankiota ir pristatyta (išskyrus, žinoma, garso, o gal netgi vaizdo įrašus), lauks tolesnių interpretacijų bei apibendrinimų, kurie išryškins dar ne vieną netikėtą, nežinotą aspektą. Taškas toli gražu dar nėra padėtas. Tačiau galbūt tai ir yra tikroji knygos prasmė – skatinti apmąstymus, prieštaravimus, naujų sprendimų paieškas, kelti naujus klausimus. Kas padaryta, yra ištis verta pagarbos – lietuvininkų dainos gyvai bei įtaigiai susiejamos su ištis komplikuota šio regiono etninio tapatumo istorija.

² Žr. *Muzikos enciklopedija*, t. 2, Vilnius, 2003.

Aušra Žičkienė

Dainyno I tomo palikuonė

Praėjus 27 metams nuo *Lietuvių liaudies dainyno* I tomo *Vaikų dainos* pasirodymo, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido Živilės Ramoškaitės sudarytą rinkinį *Vaikų dainos**. Prie jo pridėta kompaktinė plokštelė su autentiškais 71 dainos įrašais. Ketvirtajame viršelyje pateikta anotacija ir sudarytojos parašytas įvadas rodo, jog leidinys sumanytas jauniems tėveliams. Viliamasi, kad jis taps nauja alternatyva auginant

ir auklėjant vaikus. Tokia paskirtis būdinga populiariesiems leidiniams. Vis dėlto naujosios *Vaikų dainų* knygos nesinori griežtai priskirti šių leidinių kategorijai. Pirma, ji parengta pačius solidžiausius tautosakos veikalus skelbiančioje mokslo įstaigoje. Antra, tiek tekstai, tiek melodijos parengti labai atsakingai, pažymėtina – su tarminėmis transkripcijomis, o tai būdinga tik moksliniam leidiniui. Ir trečia, visų svarbiausia, kaip teigiama įvado pabaigoje, rinkinys „buvo sudaromas remiantis 1980 m. išleistu *Lietuvių liaudies dainyno* pirmuoju tomu, kurį paren-

* *Vaikų dainos*, sudarė Živilė Ramoškaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. – 294 p. + k. pl.

gė tautosakininkė Pranė Jokimaitienė, melodijas – Zofija Puteikienė“ (p. 15). *Lietuvių liaudies dainyną* dera vertinti kaip moksliniu požiūriu itin profesionaliai parengtą tautosakos šaltinį, tad juo besiremiantis leidinys, regis, negali būti kitoks, nemokslinis.

Bet ką reiškia „buvo sudaromas remiantis“? Šį pasakymą galima suprasti keleriopai. Remtis galima perimant dainų atrankos principus, rinkinio struktūrą, tekstų, melodijų ir paaiškinimų pateikimo būdus – trumpai tariant, perimant rinkinio rengimo metodiką. Kaip tik šitokią rėmimąsi tikėjau rasti recenzuojamoje knygoje. Tačiau naujojo leidinio sudarytoja rėmėsi kitaip: iš *Lietuvių liaudies dainyno* I tomo ji atsirinko 200 dainų, šiame tome skelbtų su melodijomis, ir jas perkėlė į savo rinkinį. Koks šitokio rėmimosi rezultatas, norisi kalbėti gretinant Ž. Ramoškaitės sudarytą rinkinį su tiesioginiu jo pirmtaku – *Lietuvių liaudies dainyno* (toliau – *Dainyno*) I tomu *Vaikų dainos*.

Pradėkime nuo išorinės faktūros – dalykų, į akis krintančių pirmiausia. Kitaip negu *Dainyne*, naujojoje knygoje melodijos skelbiamos ne leidinio gale, o greta tekstų, ir tai, be jokios abejonės, vertintina teigiamai – toks kiekvienos publikuojamos dainos sudedamųjų dalių išdėstymas skaitytojui yra parankesnis. Mąstant apie patogumą skaitytojui, reikėjo po kiekvienos dainos teksto skelbti paaiškinimą – šitoks paaiškinimų pateikimo būdas įprastas *Dainyne*, tad kodėl jo atsisakyta šioje *Vaikų dainų* knygoje?

Apie paaiškinimus reikia pakalbėti daugiau. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidiniuose jau keletas dešimtmečių nurodoma, kokiam tipui priklauso publikuojama daina, o kai kur – ir koks šio tipo užrašytų variantų skaičius, kiek jų yra su melodijomis. *Dainyne* šiuos duomenis randame kūrinių tekstams skirtoje dalyje prie kiekvieno tipo apibendrinamojo pavadinimo, kituose dainų rinkiniuose jie nukeliami į paaiškinimus. O štai Ž. Ramoškaitės sudarytame rinkinyje duomenų apie tipą nėra iš viso, ir tai vertintina kaip didelis rinkinio trūkumas. Apmaudu ir dėl to, kad nenurodoma, kuriuose Lietuvos regionuose paplitę

giminingi skelbiamos dainos variantai, nuo kada jie pradėti fiksuoti, kuo savitas pristatomas kūrinys. Pastaroji informacija (apie publikuojamo kūrinio savitumą), manyčiau, ypač svarbi. Pavyzdžiui, 79. „Stov oželis un tiltėlio“ dainos paaiškinimuose tiesiog privалу buvo nurodyti, kad pabaigos motyvas yra paimtas iš pasakos, o dainos 8. „Ūcia lylia tu, mažāja“ paaiškinimuose derėjo parašyti apie šios dainos sąsajas su kalendorinėmis sūpuoklinėmis dainomis. Gera, kad bent pateikėjų pastabos paaiškinimuose yra išsaugotos. O minėtą trūkstamą informaciją tikrai nebūtų buvę sudėtinga pateikti – tereikėjo ją. P. Jokimaitienės sudėtą į *Dainyno* I tomą, perkelti į naująją knygą.

Dainų klasifikavimas abiejuose rinkiniuose iš esmės toks pat: ir *Dainyno* I tome, ir naujajame rinkinyje randame skyrius „Lopšinės“, „Gyvūnijos apdainavimas“, „Formulinės dainos“, „Erzinimai“. Tačiau *Dainyne* kai kurie skyriai skaidyti ir smulkiau, į poskyrius, o Ž. Ramoškaitės sudarytame rinkinyje šito atsisakyta. Ar vertėjo taip pasielgti? Stabtelėkime prie žaidinimų. *Dainyno* I tomo parengėja P. Jokimaitienė poskyrių antraštėmis nurodė, su kokiais judesiais įprasta skelbiamus žaidimus atlikti („Žaidinimai su pirštais, rankomis“, „Mylavimai, sūpavimai“, „Kykojimai“) ir kurie žaidinimai yra be judesių („Maldymai, juokinimai“). Judesiai yra sudėtinė žaidinimų – sinkretinės prigimties kūrinių – dalis. Kaip jauni tėveliai, kuriems pirmiausia ir skiriama Ž. Ramoškaitės sudarytoji knyga, turės žaidinti savo vaikus, jei nėra informacijos apie judesius? Užkliūva ir formulinės dainos. Ne tiek dėl tėvėlių, kiek siekiant išsaugoti dainų klasifikavimo tradiciją, vertėjo jų skyrių padalyti į poskyrius ir antraštėmis nurodyti formulinių dainų pogrupius – grandinines ir kumuliatyvinės dainas, kaip tai buvo padaryta *Dainyne*. Regis, kad ir pati rinkinio sudarytoja jaučia, jog formulinių dainų poskyriai būtų praverę – įvade ji nurodo, kurios dainos grandininės, o kurios – kumuliatyvinės. Panašius priekaištus, tik su tam tikromis išlygomis, galima pareikšti ir naujosios *Vaikų dainų* knygos skyriams „Gyvūnijos apdainavimas“

bei „Erzinimai“ – išsaugant *Dainyno* I tome buvusius poskyrius, būtų tiksliau atspindėta vaikų dainų sisteminimo tradicija ir pateikta papildomos informacijos apie dainas. O apie išlygas reikia užsiminti todėl, kad kai kurių žanrinių grupių bei pogrupių dainų į rinkinį pateko tiek mažai, jog poskyrių sudaryti tiesiog neįmanoma. Beje, buvo galimas ir kitas su klasifikavimu susijusios informacijos pateikimo būdas – paaiškinimuose nurodyti, su kokiais judesiais reikia atlikti pristatomą žaidinimą, kokiai kompozicinei atmainai priskirti skelbiamą formulinę dainą ir panašiai.

Kokiu mastu naujoji *Vaikų dainų* knyga atitinka vaikų dainų žanro repertuarą? Atsakymas – pačiais bendriausiais bruožais žanro repertuaras atspindimas, tačiau visos žanrinės įvairovės, kokia atsiskleidė *Dainyno* I tome, ji tikrai neatveria. Žinoma, publikuojant tik 200 su melodija užrašytų dainų, parodyti visą vaikų dainų žanro margumyną nėra lengva, juolab kad rinkinio sudarytoja apsiribojo tik tomis dainomis, kurios buvo skelbtos *Dainyno* I tome. Bet ir šiuo atveju žanrinė dainų įvairovė rinkinyje galėjo būti didesnė. Tarkim, pagal Lietuvos liaudies dainų katalogą erzinimų žanrinei grupei priklausančios pasiūpymai iš vardų yra pati populiariausia šios grupės kūrinų dalis. O štai į naujosios knygos „Erzinimų“ skyrių pakliuvo vienas vienintelis pasiūpymų iš vardų pavyzdys – „Libaras Libaras“, nors *Dainyno* I tome su melodija

paskelbtų pasiūpymų iš vardų būta ir daugiau (žr. LLD I 824, 852, 911). Manychiau, kad nepelnytai į rinkinį nepateko specifinio turinio lopšinė apie baubą, priklausanči tipui Vk 25 „Tupi kampe baubas“, viena populiariausių humoristinio stiliaus lopšinių Vk 83 „Vilks papjovė buliuką“, kykojimams priskiriamas žaidinimas Vk 162 „Kius kius kisielius“, gyvūnijos apdainavimams atstovaujanti daina apie žvirblį Vk 291 „Tupi žvirblis ant kuknios“. *Dainyno* I tome buvo galima rasti ką tik paminėtiems tipams priklausančių variantų su melodijomis. Vertų patekti į naująją *Vaikų dainų* knygą, bet nepatekusių kūrinų sąrašą būtų galima tęsti, bet – tiek jau to. Kita vertus, kai kuriems tipams priklausančių pavyzdžių rinkinyje, mano galva, lyg ir daugoka. Pavyzdžiui, tipo Vk 449 „Mačiau mačiau kukutį“ yra įdėta septyni variantai, tipo Vk 621 „Gandrai gandrai, ga ga ga“ – taip pat septyni, o tipo Vk 444 „Iškrito uodas iš ažuolėlio“ – net dešimt variantų.

Nesiimsiu svarstyti, kaip galėjo atrodyti naujoji *Vaikų dainų* knyga, jei *Dainyno* I tomu būtų remtasi kitokiu būdu – perimant metodinę jo rengimo patirtį. Nūnai *Vaikų dainų* rinktinė savo pirmtakę, *Dainynui* priklausančią *Vaikų dainų* knygą, pranoksta tiksliai balsu – kompaktine plokšte. Kitomis savybėmis ji, deja, atrodo kaip garsios *Dainyno* giminės blanki palikuonė.

Grażina Skabeikytė-Kazlauskienė

Lietuvių ir prūsų dievybių visuma: sistemos metmenys

Rimanto Balsio knyga *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro** išskirtinė visų pirma tuo požiūriu, kad joje pristatomas senųjų lietuvių ir prūsų dievybių bei žemesniojo rango mitinių būtybių ne tik bendriausias vaizdas, bet ir tam tikra sistema. Nors ji ir sąlygiška, tačiau tai jau gana drąsus mėginimas aprėpti kone visą lietuvių ir prū-

sų dievų pasaulį, atskleidžiant jį sudarančių personažų būdingiausius bruožus. Iš tiesų čia surinkta daug esminės informacijos apie lietuvių ir prūsų senosios religijos figūras, ji gana racionaliai suklasifikuota ir tinkamai pristatyta. Remtis čia pateikiama medžiaga ar bent jau žinoti ją, turėti savo akiratyje svarbu kiekvienam šios srities tyrinėtojų. Neturint išsamaus, solidaus baltų mitologijos pobūdį ir pagrindinius dievus apibendrinančio veikalo, toks darbas laikytinas aktualiu ir savaikiu.

* Rimantas Balsys. *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006. – 445 p.